

יהדות

מחשבה ומוסר לבתי ספר עצמאיים

הוראות

א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.

פרק ראשון	–	נושאים בהשקפת היהדות	–	(20x1)	–	20	נקודות
פרק שני	–	ספרים ומאמרים	–	(8x10)	–	80	נקודות
						100	נקודות
						סך הכול	

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון – נושאים בהשקפת היהדות (20 נקודות)

ענו על שאלה 1.

ענו על ארבעה מן הסעיפים א-ה (לכל סעיף – 3 נקודות).

ענו על סעיף ו (חובה) על כל חלקיו – 8 נקודות; סך הכול לכל השאלה – 20 נקודות.

1. העברת המסורת מדור לדור

א. בהקדמה לספר החינוך כתב המחבר על דור מקבלי התורה שהם "ידעו הדבר ידיעה אמיתית שאין לבני האדם אמת חזקה יותר מזה".

על פי ספר החינוך, כתבו שלושה דברים המלמדים על אמיתות מסירת התורה לאורך הדורות.

ב. בהקדמה לפירוש המשנה הרמב"ם מתאר את אופן מסירת התורה מדור לדור.

כתבו כיצד נמסרה התורה בדורו של משה רבנו וכיצד היא נמסרה מדורו של יהושע ואילך.

ג. "אני מאמין באמונה שלמה שזאת התורה לא תהא מוחלפת..."

על פי הרמב"ם, יש היתר במקרים מסוימים לנהוג בניגוד למצוות התורה. כתבו מהו ההיתר ובנוגע לאיזה איסור הוא אינו חל.

ד. יש הטוענים שעם ישראל הינו מיעוט מְסֻפָּר יחסית לאומות העולם, ולכן עליו לחדול משמירת המסורת שלו ולקבל על עצמו את האמונה של רוב האנשים בעולם. כתבו אחת מן התשובות שהביא הרב אלחנן וסרמן על טענה זו במאמר על האמונה.

ה. הרמב"ן כתב שיש הבדל בין הרגש של האדם כשהוא מקיים את חוקי התורה ובין הרגש של האדם כשהוא מקיים את משפטי התורה. כתבו מה הם הרגשות האלה וכיצד נוצר כל אחד מהם.

ו. קראו את הקטע שלפניכם, וענו על כל התת-סעיפים שאחריו.

יופי התורה, זיוה והדרה, הם עצמם מהווים עדות על אמיתות התורה. חוכמת התורה היא רחבה ועמוקה בלי שיעור, ובכל מקצועות התורה, הן בתחום ההלכה הן בתחום האגדה, המחשבה או הקבלה, נכתבים ספרים חדשים, מתגלים רבדים חדשים ונאמרים חידושים שלא נאמרו עד עתה. גם קטנים וגם גדולים, חכמים ופחות חכמים – כולם מוצאים טעם בתורה ומבינים את התורה כערכם, וככל שמעיינים בה טועמים בה טעם חדש. וזה לך האות שהתורה היא חוכמה אלוקית שניתנה מפי הגבורה והאמת מעידה על עצמה.

ראיה נוספת לאמיתות התורה יש להביא מעצם העובדה המופלאה שהתורה על כל חלקיה, הלכותיה ופרטיה נשמרה במשך כל הדורות ולא נשכחה ונעלמה בתהום הנשייה במשך כל שנות הגלות הארוכה. כדי לחזק ולהגדיל פלא זה, נצביע על העובדה ששאר אומות העולם הצליחו לשמור על המסורת והתרבות שלהן רק כאשר היה להן חבל ארץ אשר בו הן שלטו ביד חזקה, ושם הן השליטו את תרבות המקום ושמרו עליה. ובכל זאת ההיסטוריה מוכיחה כי כל גבורתם של העמים לא עמדה להם להנציח את המסורת שלהם. אחרי שעמים אלו ירדו מגדולתם, הם איבדו גם את המורשת והתרבות שלהם. אין לנו כיום הרבה מן התרבויות אשר היו בזמנים קדמונים, אף על פי שאז הן שימשו כתובת לסגידת המונים.

והינה ראו זה פלא! עם ישראל מנושל מאדמתו, זה כבר אלפי שנים הוא נע ונד ומתגורר בין עמים רבים, מפורזים ומפורדים, מעונים ומושפלים, והם מועטים בין רבים כאין וכאפס במספרם ביחס לעמים שהם חיים ביניהם, בלי מדינה ובלי חוסן כלכלי, אלא תלויים בחסדי העמים. ולמרבה התדהמה, למרות כל זאת העם היהודי שומר על

(שימו לב: המשך הקטע והתת-סעיפים 1–3 בעמוד הבא.)

מסורת אבותיו בצורה מדויקת להפליא - אותה תורה שקיבלו ממשה רבנו ואותן מצוות שנצטוו עליהן לפני אלפי שנים, שמורות עימנו היום ומקוימות בכל מקום מושבותם. לא זו בלבד שמסורת האבות נשמרת באופן כללי, אלא שבכל תפוצות ישראל המסורת היא זהה לגמרי בשורשיה ועיקריה. בכל העדות ובכל התפוצות, לומדים אותה תורה ומקיימים אותן מצוות. יהודים שלא ראו את אחיהם ואף לא שמעו עליהם מעולם, מצטרפים ליחידה אחת בשמירת התורה והמצוות, כפי המסורת העוברת מדור לדור בכל מקום בתבל באחידות מופלאה. ההסתברות הטבעית אומרת שיימצאו חילוקים רבים בין העדות השונות ובין המשפחות. ומה עוד שהרי עם ישראל הם "עזים שבאומות" (ביצה כ"ה, ע"ב) ומקובל בפי ההמון להמחיש זאת באומרים ש"לכל שני יהודים ישנן שלוש דעות", וטבע היהודי להחזיק בדעתו ולא להתפשר ולא להימשך אחרי דעת והנהגת חברו. וראה זה פלא - בנוגע למסורת התורה וקיום המצוות לא שלטה בהן יד אדם!

(מעובד על פי הרב ע' טויבר, **פרקי מחשבה**: י"ג עיקרים, קבלת עול מלכות שמים, עמ' ריג-רטו)

- (1) הסבירו כיצד מחבר הקטע מוכיח את אמיתות התורה מדרך לימודה במהלך הדורות. (2 נקודות)
- (2) המחבר מוכיח את אמיתות התורה גם באמצעות שתי תופעות שהוא מגדיר "פלא". כתבו מה הן שתי התופעות. (3 נקודות)
- (3) בסיום הקטע המחבר מביא שתי סיבות מדוע התופעות הפלאיות האלה לא היו צריכות לקרות. כתבו את שתי הסיבות. (3 נקודות)

פרק שני – ספרים ומאמרים (80 נקודות)

ענו על עשר מן השאלות 2–13.

בשאלות שבחרתם, ענו על כל הסעיפים (לכל שאלה – 8 נקודות).

2. רמב"ם, הלכות יסודי התורה

א. חולה השרוי בסכנת נפשות – על אילו איסורים אסור לו לעבור אפילו אם הדבר יביא לרפואתו? (2 נקודות)

ב. חולה שאינו מצוי בסכנת נפשות –

(1) באיזה אופן מותר לו להתרפא באמצעות אכילת מאכלות אסורות?

(2) אילו מאכלות אסורות אינם נכללים בהיתר זה?

(4 נקודות)

ג. יהודי שגויים מאיימים להרוג אותו אלא אם כן ימסור לידיהם יהודי אחר להריגה – באילו שלושה תנאים רשאי היהודי

למוסרו לידיהם? (2 נקודות)

3. רמב"ם, שמונה פרקים, פרק שישי

א. הגדירו והדגישו כל אחד מסוגי המצוות האלה:

– מצוות שמעיות

– מצוות שכליות

(3 נקודות)

ב. הרמב"ם מציג מחלוקת לכאורה בין דעת הפילוסופים ובין דברי חז"ל בעניין מי הוא האדם ה"יותר נעלה ושלם".

(1) הסבירו את שתי הדעות במחלוקת זו.

(2) הסבירו כיצד הרמב"ם מיישב את המחלוקת הזאת.

(5 נקודות)

4. רמב"ם, שלושה עשר עיקרי האמונה

"אני מאמין באמונה שלמה בביאת המשיח ואף על פי שיתמהמה עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבוא" (העיקר השנים עשר).

א. (1) כיצד יש לקיים את "ואף על פי שיתמהמה... אחכה לו"?

(2) מה אמרו חכמים על מי שאינו נוהג כך?

(3 נקודות)

ב. (1) כיצד יודעים שאדם הוא "בחזקת משיח"?

(2) כיצד יודעים שאדם הוא "משיח ודאי"?

(3 נקודות)

ג. חז"ל למדו מן המילים "בעתה אחישנה" שתי אפשרויות לאופן שבו יבוא המשיח.

כתבו את שתי האפשרויות, והסבירו כיצד המחישו חז"ל כל אחת מהן. (2 נקודות)

5. ספר החינוך, הקדמה

- א. התורה ניתנה כדי לתקן את העולם. אם כך, מדוע היא ניתנה רק לעם ישראל ולא לכל אומות העולם? (2 נקודות)
- ב. "אדון הכול ברא שני עולמות - עולם הגופות ועולם הנשמות".
- (1) מדוע לא נתן הקדוש ברוך הוא לעם ישראל ליהנות משני העולמות האלה?
- (2) כתבו מתי יוכל האדם ליהנות משני העולמות וכיצד ספר החינוך מנמק זאת. (3 נקודות)
- ג. מדוע לא הבטיחה התורה שאת השכר על קיום המצוות "אנחילכם בעולם הבא"? כתבו שתי סיבות. (3 נקודות)

6. דרשות הר"ן, הדרוש השישי

- א. (1) לפי הרמב"ם שבדברי הר"ן, מה צריך האדם לעשות כדי שיזכה לעולם הבא?
- (2) לפי דברי הרמב"ם, כיצד יש לפרש את המאמר "רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות"?
- (3 נקודות)
- ב. (1) הסבירו כיצד הרמב"ם מוכיח את דבריו מן השאלה "כלום בא מעשה לידך?".
- (2) כיצד דחה הר"ן את הראיה של הרמב"ם? (3 נקודות)
- ג. לפי הר"ן, מה צריך האדם לעשות כדי שיזכה לחיי העולם הבא? (2 נקודות)

7. מהר"ל, דרך חיים, אבות, פרק ה', משנה ה'

- א. "עשרה ניסים נעשו לאבותינו במצרים".
- הסבירו את המילים המודגשות בקו לפי אחד מן הפירושים שבדברי המהר"ל. (2 נקודות)
- ב. על פי המהר"ל, הסבירו מדוע עשה הקב"ה ניסים לאבותינו גם במצרים וגם על הים. (4 נקודות)
- ג. על פי המהר"ל, הסבירו את הקשר בין הניסיונות שנתנסה בהם אברהם ובין הניסים שנעשו לאבותינו במצרים. (2 נקודות)

8. רמח"ל, מסילת ישרים

- א. הסבירו את הנמשל של שניים מן המשלים האלה:
- סומא שהולך על שפת הנהר.
 - סוס שוטף במלחמה.
 - גן המבוכה.
- (4 נקודות)
- ב. (1) כתבו את שתי הטעויות שהחושך גורם לאדם.
- (2) על פי הרמח"ל, טעויות אלו מקבילות לשתי טעויות של הפתאים בדרכי העולם. הסבירו את שתי הטעויות שלהם. (4 נקודות)

9. הרב אלחנן וסרמן, מאמר על האמונה

- א. הסבירו כיצד מוכח ממשפטי התורה "דעוון הכפירה חמור מאוד יותר מעובד עבודה זרה". (2 נקודות)
- ב. (1) על פי הרב וסרמן האמונה היא עניין שכלי. אם כך, כיצד אפשר לצוות על נער בן 13 ועל נערה בת 12 להאמין בקב"ה?
- (2) מדוע אריסטו והפילוסופים החכמים לא השיגו את האמונה האמיתית וכפרו בכול? (4 נקודות)
- ג. הסבירו מדוע העיקר "תורה מן השמיים" הוא "תולדה מוכרחת" של האמונה בה'. (2 נקודות)

10. חזון איש, אמונה וביטחון

- א. על פי החזון איש, כיצד אפשר לבדוק אם הביטחון של האדם הוא אמיתי או מזויף? בתשובתכם התייחסו גם לדוגמה שהחזון איש מביא בעניין זה. (2 נקודות)
- ב. (1) הסבירו מדוע בעל הביטחון המזויף גרוע יותר מאדם משולל ביטחון.
(2) הסבירו כיצד בעל הביטחון האמיתי מוסיף קדושה בעולם ותהילה ליראי ה'.
(4 נקודות)
- ג. על פי החזון איש, מדוע נענש יוסף על פנייתו לשר המשקים? (2 נקודות)

11. הרב אליהו דסלר, מכתב מאליהו, קונטרס הבחירה

- א. הרב דסלר קובע שהשם "בחירה חופשית" "מתאים רק על שטח מוגבל".
כתבו את ההסבר של הרב דסלר לדבריו. (3 נקודות)
- ב. כיצד יכול אדם להגיע להכרה ש"המצוות אינן אלא גזרות"? (2 נקודות)
- ג. (1) הסבירו מיהו "החופשי באמת" ומדוע הוא נקרא כך.
(2) הסבירו מי נקרא "עוסק בתורה".
(3 נקודות)

12. הרב חיים פרידלנדר, שפתי חיים, שבת

- א. (1) על שבת נאמר גם "ויברך... את יום השביעי" וגם "ויקדש אותו" (בראשית ב', ג').
הסבירו כיצד הברכה והקדושה המוזכרות בפסוק זה באו לידי ביטוי בתקופה שבה היו בני ישראל במדבר.
(2) הסבירו מה יש ללמוד מדברים אלה על מהות השבת.
(4 נקודות)
- ב. "ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך" (שמות כ', ח').
כתבו מהו הקושי במילים "ועשית כל מלאכתך", והסבירו כיצד הרב פרידלנדר מיישב את הקושי הזה. (2 נקודות)
- ג. הסבירו את הטעות של האדם החושב שהוא ה"עושה", ומדוע אנשי דור המדבר לא טעו בעניין זה. (2 נקודות)

13. הרב חיים פרידלנדר, שפתי חיים, צניעות

- א. (1) איזו מידה ראתה רחל בעקיבא רועה הצאן?
(2) מדוע רצתה רחל בעקיבא רק "בתנאי שילמד"?
(3 נקודות)
- ב. הסבירו כיצד לומדים מהכנסת כלה ולוויית המת שגם לימוד תורה צריך להיעשות בצנעה. (2 נקודות)
- ג. באכילת לחם הפנים היו "הצנועים מושכים את ידיהם".
(1) הסבירו מדוע ההימנעות מאכילת לחם הפנים הייתה ויתור על "זכייה גדולה".
(2) הסבירו מדוע הימנעות זו מבטאת צניעות.
(3 נקודות)

בהצלחה!